

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 Національної академії
внутрішніх справ
м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Давиденка Валерія Степановича на дисертацію Кіцелюка Василя
Мирославовича «Розслідування порушень встановлених законодавством
вимог пожежної безпеки», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний
процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки пожежі створюють серйозну загрозу суспільній безпеці та призводять до значних негативних наслідків, пов'язаних із травмуванням та загибеллю людей, майнових та екологічних збитків. Так, за даними територіальних органів управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій, протягом 2016 року в Україні зареєстровано 74,2 тис. пожеж, унаслідок яких загинуло 1872 особи (у тому числі 57 дітей), 1351 особа отримала травми (з них 121 дитина). Матеріальні збитки від пожеж становлять 5,2 млрд грн (з них прямі матеріальні збитки – 1,6 млрд грн). Серед найбільш розповсюджених причин виникнення пожеж порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки становлять понад третину (35,2 %). Водночас, розслідування таких злочинів ускладнюється аналогічністю слідової картини на місці події внаслідок необережного злочину (порушень вимог законодавства щодо забезпечення пожежної безпеки) та умисних злочинів, пов'язаних з виникненням пожеж (умисне знищення або пошкодження майна; умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства; незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї та ін.). Складність також полягає у

Вх. №	4574	17 р.
№	08	09
кількість аркушів:	10	додаток -
осн. док.	10	додаток -

необхідності застосування під час розслідування спеціальних знань, які не входять до базових компетентностей слідчого.

З огляду на те, що завданням дисертаційного дослідження В. М. Кіцелюка є вирішення зазначених та інших проблемних питань розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, рецензована робота є, безумовно, своєчасною та важливою для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації В.М. Кіцелюка забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних методів і прийомів наукового пізнання; вдалою і аргументованою логікою викладення матеріалу; широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачем джерельної бази.

Для досягнення поставлених у роботі завдань автором вдало були застосовані як загальнонаукові (спостереження, опису, порівняння, класифікації), так і спеціальні методи (історико-правовий, порівняльного аналізу, догматичний, формально-логічний, системно-структурний, метод аналізу визначень, а також соціологічні та статистичні методи.

Достовірність отриманих у дослідженні результатів підтверджується в тому числі достатньою емпіричною базою, що включає узагальнені матеріали вивчення 103 кримінальних проваджень про злочини, передбачені ст. 270 КК України, та 72 відповідні обвинувальні вироки судів за період 2012–2016 рр.; зведені дані соціологічного опитування 137 слідчих органів внутрішніх справ (Національної поліції) Київської, Харківської, Івано-Франківської, Вінницької областей, 13 судових експертів відповідного профілю; 27 висновків пожежно-технічних експертиз; систематизована статистична звітність про стан злочинності та результати роботи правоохоронних органів за 2012–2016 рр.; статистичні та аналітичні матеріали Генеральної прокуратури України, МВС України, Вищого спеціалізованого суду України

з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної служби з надзвичайних ситуацій України та Державної служби статистики України.

Крім того, проведене дослідження ґрунтується на проведенні аналізу достатньої кількості законодавчих та наукових джерел (224 найменування на 22 сторінках).

В цілому дисертаційне дослідження В.М. Кіцелюка відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю пропонованих висновків, що підтверджено належними інформаційними даними.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні дослідженням, в якому на основі положень криміналістики та кримінального процесу розроблено методологічні засади розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки з урахуванням сучасного стану законодавства та правозастосовної практики. У роботі сформульовано та обґрунтовано низку висновків і пропозицій, що мають значення для криміналістичної науки, а також діяльності органів досудового розслідування й суду. Зокрема, вперше:

- запропоновано наукові засади окремої методики розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, що містить загальні рекомендації стосовно організації початкового етапу розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань;

- розроблено криміналістичну класифікацію порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки за ознаками місця (галузі) учинення злочину (підприємства, об'єкти будівництва, житлові будинки, торговельні та розважальні організації й заклади, установи охорони здоров'я, освітні заклади) і за суб'єктом порушення (службова особа, відповідальна за дотримання правил пожежної безпеки згідно з функціональними обов'язками, та приватна особа, на яку покладено обов'язки дотримуватися відповідних правил);

– здійснено систематизацію документальних джерел слідової інформації, що містять відомості про стан організації та дотримання пожежної безпеки на об'єкті.

Низку суттєвих положень було удосконалено, зокрема: перелік обставин, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування за фактом пожежі; характеристику способів вчинення порушень вимог пожежної безпеки; положення ситуаційного підходу шляхом виокремлення типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування зазначених порушень та алгоритмів дій слідчого у подібних ситуаціях.

Дістали подальший розвиток: організаційні й тактичні підходи щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки; наукове обґрунтування доцільності проведення комплексних експертиз під час розслідування означеної категорії порушень; бачення напрямів удосконалення взаємодії слідчого з представниками компетентних державних органів, на які покладено забезпечення пожежної безпеки.

Наукове та практичне значення представленої дисертації полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції впроваджено та надалі може бути використано в:

– *практичній діяльності* органів досудового розслідування – для безпосереднього використання розроблених методичних рекомендацій слідчими Національної поліції під час розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 26 серпня 2016 р.);

– *освітньому процесі* – для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, під час проведення різних видів занять з дисциплін «Криміналістика» і «Особливості розслідування окремих видів злочинів», а також при підготовці окремого розділу («Тактика дій під час огляду місця події в окремих ситуаціях» (п. 20.12 «Тактика дій при огляді місця пожежі»))

довідника інспектора-криміналіста «Участь спеціаліста в огляді місця події» (акт Національної академії внутрішніх справ від 17 березня 2017 р.);

– *науково-дослідній роботі* – для подальшого дослідження проблем та розроблення науково обґрунтованих положень і рекомендацій з питань розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (акт Національної академії внутрішніх справ від 19 січня 2017 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні результати та висновки проведеного дослідження відображено у 15 наукових публікаціях, з яких 6 наукових статей опубліковано у фахових виданнях, у тому числі одна – в міжнародному науковому виданні, та у восьми тезах виступів на науково-практичних конференціях та у методичних рекомендаціях. Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовано на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях. Окремі положення дисертаційної праці впроваджені в діяльність слідчих органів досудового розслідування Національної поліції України, а також у навчальний процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ (акти впровадження – додаток Е).

Привертає увагу аргументованість та логічна послідовність викладу основних теоретичних положень дисертаційного дослідження. Структурна побудова рецензованої роботи дозволила оптимально висвітлити позначену проблематику.

За структурою робота складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (224 найменування на 22 сторінках) і семи додатків на 32 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 251 сторінку, з них обсяг основного тексту – 196 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну,

теоретичне та практичне значення одержаних результатів; конкретизовано шляхи та форми їх упровадження й апробації; наведено характеристику публікацій дисертанта з відображенням основних положень дослідження.

Перший розділ «Теоретичні основи дослідження та криміналістична характеристика порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» складається з трьох підрозділів і містить комплексний теоретичний та правовий аналіз досліджуваних порушень, формуючи підґрунтя для розроблення криміналістичної методики їх розслідування.

В межах розділу проаналізовано генезис і стан наукового розроблення проблем розслідування означених порушень та зроблено важливий висновок про те, що відсутність окремого фундаментального дослідження відповідної тематики спричинило наявність прогалин у методико-криміналістичному забезпеченні їх розслідування (с. 28-37).

У цій частині роботи автором визначені елементи криміналістичної характеристики порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (спосіб, обстановка вчинення злочину, особа злочинця та потерпілого), а також виявлений взаємозв'язок між ними (с. 74).

За результатами аналізу практики розслідування означених злочинів здобувачем була здійснена досить вдала спроба систематизації найбільш типових порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки за способом вчинення. Автором, зокрема виявлені наступні способи порушень: порушення встановленого порядку зберігання, використання та перевезення пожежонебезпечних речовин і матеріалів; порушення правил пожежної безпеки в технологічних процесах на виробництві; порушення при влаштуванні та експлуатації електромереж, електроустаткування та електроприладів; порушення правил пожежної безпеки при використанні відкритого джерела вогню; порушення вимог експлуатації пічного опалення (с. 44-50).

У другому розділі роботи «Початковий етап розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» в межах трьох

підрозділів висвітлюються особливості виявлення злочинів цієї категорії, а також визначаються правові та організаційні засади спільної діяльності органів досудового розслідування з органами, на які покладено забезпечення пожежної безпеки.

Автор аргументує, що на початковому етапі розслідування крім обставин, зазначених у КПК України (ч. 1. ст. 91), на початковому етапі розслідування необхідно зібрати дані про обстановку, що передувала пожежі; обставини виникнення та розвитку пожежі; характеристику обстановки, що склалася після пожежі (с. 80). При цьому здобувач слушно зауважує, що особливе значення має встановлення даних про функціонально-технічні умови в обстановці об'єкта напередодні пожежі, які характеризують стан організації та дотримання встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (с. 129).

На нашу думку, особливо важливе практичне значення мають запропоновані автором систематизація документальних джерел слідчої інформації, що містять відомості про стан організації та дотримання пожежної безпеки на об'єкті (с. 85-86), а також визначення та класифікація типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування означених порушень за різними критеріями (ступінь повноти та визначеності наявної в розпорядженні слідчого інформації; спосіб одержання) (с. 103).

У третьому розділі «Проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» (складається з трьох підрозділів) автором встановлені тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій та призначення експертних досліджень під час розслідування означених порушень.

Здобувач розкриває етапи огляду місця події у даній категорії проваджень та надає відповідні рекомендації для підвищення їх результативності (с. 136, 137), а також встановлює обставини, що визначають специфіку проведення даної слідчої дії: огляд на початковому етапі відбувається в умовах відсутності достовірної інформації щодо причини

пожежі; потреба у використанні спеціальних знань зумовлює залучення до проведення огляду фахівців різних галузей знань; застосування під час огляду різноманітних спеціальних науково-технічних приладів та засобів; спрямування особливої уваги слідчого на максимальне збереження і збирання матеріалів для проведення експертиз; добір тактичних прийомів проведення огляду місця події залежить від можливості точного визначення осередку виникнення вогню (с. 152).

Автор переконливо доводить, що на ефективність допиту в даній категорії кримінальних проваджень впливає своєчасне залучення спеціалістів різного профілю, зокрема фахівців у галузі пожежної безпеки, будівництва, електротехніки, електроенергетики, які дають фахові консультації, сприяють постановці необхідних запитань, допомагають правильно оцінити показання допитуваного (с. 163, 164).

Розглядаючи численні види судових експертиз, що можуть призначатися під час розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, дисертант здійснює їх розподіл. Зокрема, автором виокремлюються обов'язкові експертні дослідження (судово-медична – призначається з метою встановлення причини та часу настання смерті, а також ступеня ушкоджень здоров'ю) та пожежно-технічна (для встановлення осередку виникнення вогню, його напрямку та розповсюдження)) та додаткові, що визначаються потребами та умовами конкретного провадження (с. 189).

У **висновках** дисертації сформульовані наукові положення, що в сукупності розв'язують важливе наукове завдання методико-криміналістичного забезпечення розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки.

Автореферат дисертації цілком відображає зміст основних положень дисертаційного дослідження. Загалом, здобувачем були повністю дотримані вимоги, що ставляться до даного виду наукових робіт.

Разом із цим, ознайомлення із текстом дисертаційного дослідження В. М. Кіцелюка, дозволяє висловити наступні критичні зауваження:

1. Нажаль у роботі не знаходить належного висвітлення міжнародний досвід розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки. Вбачається, що вивчення цього питання значно збагатило б дисертаційне дослідження і дозволило сформулювати необхідні та доцільні пропозиції опираючись не тільки на національні (вітчизняні) джерела, але й враховуючи позитивний досвід розслідування подібних злочинів за кордоном. Можливо, частина питань, опрацьованих дисертантом, вже знаходить ефективне вирішення саме в практиці слідчих органів зарубіжних країн.

2. Зважаючи на особливе значення та складність встановлення причинного зв'язку між порушенням встановлених законодавством вимог пожежної безпеки та виникненням пожежі (шкідливими наслідками), автору варто було б більше уваги приділити конкретизації цього питання. Убачається недостатнім розгляд цього питання лише у контексті експертних досліджень (с. 180, 181).

3. У підрозділі 1.2 «Способи вчинення порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» автор влучно використовує достатню кількість прикладів з практики розслідування означених злочинів для ілюстрації відповідних способів їх вчинення. Водночас, враховуючи достатньо великий обсяг вивчених автором кримінальних проваджень про злочини, передбачені ст. 270 КК України, та відповідних обвинувальних вироків судів, доцільно було б збагатити відповідними прикладами й інші частини роботи.

Проте вищенаведені зауваження можуть бути пояснені під час захисту, до певної міри носять характер побажань й істотно не впливають на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

Все вищезазначене дає підстави для висновку про те, що дисертація Кіцелюка Василя Мирославовича на тему: «Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому здійснено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, виконана на належному науковому рівні, відповідає вимогам п.п. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її автор на підставі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

Доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Київського національного
торговельно-економічного університету,
кандидат юридичних наук, доцент

В.С. Давиденко

Давиденко В.С.
ст. відділу кадрів КНТЕУ
В.І. Петров